

Педагогічний дискурс, випуск 23, 2017 / Pedagogical Discourse, Issue 23, 2017

Nevmerzhytska Olena. Realizaciya aksiolohichnykh idei u vitchyznianomu osvithomu prostori pershoi polovyny XIX st. (The Realization of Axiological Ideas in Domestic Educational Sector in the First Half of the 19th Century) *Liudynoznavchi studiyyi: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho DPU imeni Ivana Franka. Seriya «Pedagoghika»*, 2017, Vol. 5/37, – pp. 109–117. – URL : <http://lssp.ddpu.drohobych.net/article/view/102616/100874>. [in Ukrainian].

6. Соображения конференции Казанской духовной академии о преобразовании духовных академий. *Христианское чтение*. 1867. Ч. 2. С. 610–648. / Soobrazheniya konferentsii Kazanskoy duhovnoy akademii o preobrazovanii duhovnykh akademij. (*Considerations of the Conference of Kazan Theological Academy about Transformation of Ecclesiastical Academies*) *Hristianskoe chtenie*, 1867, Part 2, pp. 610–648. [in Russian].

7. Сухова Н.Ю. К вопросу о педагогической подготовке выпускников высшей духовной школы в контексте реформ XVIII–XX вв. *Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология*. 2007. № 3. С. 70–91. / Suhova N.Ju. K voprosu o pedagogicheskoy podgotovke vypusknikov vysshej duhovnoy shkoly v kontekste reform XVIII–XX vv. (*On the Issue of Pedagogical Training of Graduates of Higher Ecclesiastical School in the Context of Reforms in the 18th – 20th Centuries*), *Vestnik PSTGU IV: Pedagogika. Psihologiya*. 2007, № 3, pp. 70–91. [in Russian].

8. Твердохліб Т. С. Педагогічна освіта як наукова дефініція / Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Супільні науки: невідомі питання» (22 квітня 2017 р. Краматорськ). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛІТД», 2017. С. 47–49. URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u213/suspilni_nauki_nevirisheni_pitannya.pdf / Tverdokhlib T. S. Pedagoghichna osvita yak naukova definiciya / T. S. Tverdokhlib (*Pedagogical Education as a Scientific Definition*) *Materialy V mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi «Suspilni nauky: nevyrisheni pytannya»* (22 kvitnia 2017 r. Kramatorsk), Vinnytsia, 2017, pp. 47–49. – URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u213/suspilni_nauki_nevirisheni_pitannya.pdf. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «20» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «15» листопада 2017 р.

Рецензенти:

Рогова Т. – доктор педагогічних наук, професор

Поліщук О. – доктор філософських наук, доцент

Твердохліб Тетяна – докторант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, кандидат педагогічних наук, e-mail: tst.khnpu@gmail.com

Tverdokhlib Tetiana – doctoral student of the department of general pedagogy and pedagogy of higher school of H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, candidate of pedagogical sciences, e-mail: tst.khnpu@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Твердохліб Т. Питання розвитку педагогічної освіти в духовних академіях у спадщині викладачів навчальних закладів Православної Церкви (початок XIX – 60-ті роки XIX століття). *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 166–171.

Cite this article as:

Tverdokhlib T. Issues of Development of Pedagogical Education in Ecclesiastical Academies in the Heritage of Teachers of Educational Institutions of the Orthodox Church (Beginning of the 19th – 60s of the 19th Century). *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 166–171.

УДК 378:502/504

ОКСАНА ТУЛЬСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Хмельницький, Хмельницький національний університет)

OKSANA TULSKA,

candidate of pedagogical sciences, associate professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi National University)

orcid.org/0000-0002-7160-3517

**Формування особистісних якостей екологів як передумова ефективності
їх професійної діяльності**

**Formation of Personal Qualities of Ecologists as a Precondition for the Effectiveness
of Their Professional Activity**

У статті здійснено аналіз терміну «особистісні якості фахівця» та розкрито специфіку даного поняття щодо майбутнього еколога. Обґрунтовано актуальність формування особистісних якостей фахівця-еколога, які пов'язані зі специфікою його професійної діяльності й екологічним, економічним та політичним станом, що склалися нині в нашій країні. В такій ситуації сучасна освіта повинна бути спрямована на розвиток особистості людини, розкриття її можливостей, талантів, становлення самосвідомості, самореалізації. Основним результатом

навчання має бути не тільки формування професійних здібностей на основі оволодіння відповідними знаннями й уміннями, але й становлення особистості фахівця.

Діяльність еколога відбувається в динамічних, часто непередбачуваних ситуаціях. У таких умовах успішним може бути лише фахівець, здатний самостійно й творчо мислити, генерувати оригінальні ідеї, оперативно приймати нестандартні й водночас оптимальні рішення. Окрім того, професійна діяльність у сфері охорони природи за своєю суттю є соціальною, пов'язаною з необхідністю працювати в команді, налагоджувати комунікативні зв'язки з колегами, представниками інших професійних груп, науковцями та громадськістю, у зв'язку з чим передбачає потребу у здатності обирати оптимальні способи спілкування в ситуації взаємодії, вибудовувати професійно доцільні стосунки.

Автором доведено, що особистісні якості займають важливе місце у професійній компетентності фахівця-еколога. Неодмінною запорукою досконалої професійної діяльності еколога є наявність таких якостей, як цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, ініціативність, самостійність, витримка; готовність спілкуватися з людьми, здатність вести переговори, дискутувати і відстоювати власну позицію; здатність попереджати та конструктивно вирішувати міжособистісні протиріччя і конфлікти; справедливість і відповідальність; креативність; високий рівень сформованості екологічно орієнтованих цінностей та екологічної свідомості.

Автором досліджується питання ефективності використання інтерактивних методів у процесі формування особистісних якостей майбутніх екологів. На основі результатів аналізу філософської, психологічної й педагогічної літератури, а також особливостей діяльності фахівців у сфері охорони природи, акцентовано увагу на важливості у подальшому розробки спеціальних методик для формування особистісних якостей фахівця-еколога.

Ключові слова: особистісні якості, професійна спрямованість, навчальний процес, інтерактивні методи навчання.

The article analyzed the term «personal qualities» of a professional specialist and revealed the specificity of this concept towards the future ecologists. Actuality of the personal traits formation of environmental experts that are associated with the specificity of their professional work and the environmental, economic and political situation prevailing today in our country. In this situation, the modern education should be focused on the development of the man's personality, revealing his capabilities, talents and formation of identity, self-realization. The main result of the study should not only be the formation of the professional skills through mastery of relevant knowledge and skills, but also the formation of the personality.

The activity of an environmentalist occurs in dynamic, often unpredictable situations. In such circumstances, the successful one can be only a specialist who is able to think independently and creatively, generate original ideas, immediately make innovative and yet optimal decisions.

Besides, the professional work in the area of environmental protection is inherently socionomic, associated with the necessity to work in a team, establish communication connections with colleagues and representatives of other professional groups, scientists and the public, and therefore implies the need for the ability to choose the best ways to communicate in a situation of interaction, build appropriate professional relationships.

The author proved that the personal qualities are of great importance in the structure of professional competence of environmental experts. An essential key to a perfect professional activity of an ecologist is the presence of such qualities such as dedication, perseverance, determination, initiative, independence, self-control; willingness to communicate with people, ability to negotiate, discuss and defend his own position; ability to prevent and constructively solve interpersonal contradictions and conflicts; fairness and responsibility; creativity; high level of formation of environmentally oriented values and environmental awareness.

The author examines the question of the effectiveness of using interactive methods in the process of forming the personal qualities of future environmentalists.

According to the results of the analysis of the philosophical, psychological and pedagogical literature, and peculiarities of the work of experts in environmental protection, the attention is focused on the importance of further developing of special techniques of the professional ecologists personal traits formation.

Key words: competence approach, professional competence, personal qualities, professional orientation, educational process, interactive methods of teaching.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасна техногенна цивілізація почала швидкими темпами вступати в епоху планетарної екологічної кризи. Питання протистояння

екологічній катастрофі постає одним з головних в XXI столітті. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність всебічного розвитку особистості майбутнього еколога. Істотно посилюється роль особистісних якостей у його професійній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій... У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях існують різні підходи до визначення особистісних якостей фахівців різних галузей, а саме: педагогів (Е. Зеєр, В. Петьков, В. Кунтиш О. Залужний, І. Зязюн, А. Макаренко, Л. Нечепоренко, В. Сухомлинський, Д. Ярмаченко), психологів (І. Мартинюк, В. Семиченко, Н. Чепелева, А. Борисюк, Н. Перегончук, Т. Щербакова, Л. Уманець), військовослужбовців (А. Окіпняк, В. Ройлян), фахівців сфери обслуговування (В. Барановський, Л. Кулькова, В. Богушева, М. Стельмахович, К. Хепнер, С. Ситник, Н. Андрієнко, Н. Мірошніченко, Л. Сергеева, Н. Замкова, Л. Прусова), соціальних працівників (Я. Цехова, Н. Кривоконь, С. Стрельбицька, Г. Медведева, Е. Холостова, О. Ярская-Смірнова, П. Павленок) тощо.

Формулювання цілей статті... Метою статті є висвітлення проблеми формування особистісних якостей майбутніх екологів як передумови ефективності їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу... Кризова екологічна ситуація диктує свої вимоги щодо підготовки фахівців у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, формування у майбутніх екологів не тільки високого рівня знань, умінь, навичок, але й особистісних якостей та ціннісних орієнтацій. Фахівець – це не тільки працівник, який отримав підготовку до обраного ним виду професійної діяльності у ВНЗ, а й особистість, що володіє високими професійно важливими особистісними якостями, яка має творчий потенціал, професійну самостійність, здатна до саморозвитку в процесі професійної діяльності. Навчання такого фахівця пов'язано з формуванням його професійно важливих особистісних якостей, які є головним чинником успішної професійної діяльності [5, с. 41]. Професійно важливі особистості якості – це одна із складових професійної компетентності поряд із знаннями, вміннями, навичками, досвідом професійної діяльності. Тому особливо важливою і необхідною процедурою в підготовці майбутніх екологів для ринку праці – є визначення та формування набору професійно важливих особистісних якостей, якими повинен володіти фахівець в напрямку своєї професійної діяльності, щоб найбільш точно та успішно виконувати професійні обов'язки. У зв'язку з цим видається актуальним формування професійно важливих особистісних якостей майбутніх екологів.

Професійні знання, уміння, навички та особистісні якості в діяльності еколога тісно пов'язані між собою. Професійна поведінка в будь-якій сфері діяльності безумовно визначається знаннями основ професії. Однак на практиці часто можна спостерігати таку ситуацію, коли фахівці з однаковими знаннями, досвідом і навіть бажанням добре робити свою справу виконують її все ж по-різному. Тому, перш ніж обґрунтувати проблему формування професійно важливих особистісних якостей фахівців у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, виникає необхідність в конкретизації понять «особистісні якості фахівця» та «професійно важливі особистісні якості еколога».

Щодо змісту поняття «особистісні якості фахівця» та їх класифікації у дослідників спостерігаються різні точки зору і підходи. Так, Л. Цілінко під особистісними якостями фахівця розуміє «індивідуальні якості суб'єкта діяльності, які впливають на ефективність діяльності та успішність оволодіння нею» [10, с. 327].

В. Маришук розглядає особистісні якості як певні динамічні риси особистості (які виражаються рівнем відповідних психічних та психомоторних процесів), а також фізичні якості, що відповідають вимогам професії людини й сприяють успішному оволодінню нею [6].

Дослідники В. Грачев і Д. Поповський вважають, що професійно важливі якості – це психологічні якості особистості, що визначають продуктивність діяльності. Вони багатofункціональні і, разом з тим, кожна професія має свій ансамбль цих якостей [3, с. 97].

Враховуючи специфіку професійної діяльності фахівців різних галузей, учені виділяють різні «ансамблі особистісних якостей». Так, К. Гнезділова поділяє усі якості особистості на загальні (свідомість), моральні (відображення соціальної характеристики особистості), інтелектуальні (розумові), вольові та емоційні (саморегуляція особистості). На думку автора, однією з важливих загальних якостей є суспільна спрямованість, компонентами якої є суспільно цінна мета, соціально значущі мотиви поведінки та діяльності, наявність переконань, ціннісні орієнтації тощо. До моральних якостей дослідниця відносить гуманізм, працелюбство, чесність, принциповість, відповідальність тощо. До інтелектуальних – усвідомленість діяльності, логічність, розсудливість, об'єктивність тощо. До вольових якостей – самостійність, дисциплінованість, відповідальність, незалежність, активність тощо [2, с. 151].

Н. Перегончук виділяє три наукових підходи до визначення професійно важливих особистісних якостей. Перший підхід: професійно важливі якості – це характеристики людини, що базуються на природній біологічній основі й визначають успішність і рівень пристосованості її до професійної

діяльності; другий підхід: професійно важливі якості – індивідуально-психологічні особливості фахівця; третій підхід: професійно важливі якості – уміння, здібності й властивості особистості, що формуються ще у процесі навчання [8].

Важко знайти особистісні якості, однаково важливі для різних галузей професійної діяльності. Конкретний перелік цих якостей є специфічним для кожної професії. Професійна підготовка екологів має певну специфіку, яка зумовлена характером їх діяльності та екологічним станом у нашій країні: екологи мають володіти знаннями про екологічне законодавство України, вміти знаходити й застосовувати професійно важливу інформацію, здійснювати екологічну експертизу, лабораторні аналізи, розрахунки, оцінювати та прогнозувати екологічний стан навколишнього середовища, розробляти екологічні програми, плани і проекти. Крім того, професійна діяльність еколога може бути пов'язана з педагогічною діяльністю, з консультуванням органів влади в питаннях управління природними ресурсами, а також із завданнями міжнародного співробітництва у галузі природокористування та охорони навколишнього середовища.

Ефективна діяльність у сфері охорони довкілля передбачає здатність фахівця швидко адаптуватись до нової ситуації, виконувати свої функції як у звичайних, так і в екстремальних умовах, аналізувати й миттєво приймати рішення, розв'язувати складні нетипові завдання, прогнозувати наслідки своїх дій та ін. В таких ситуаціях особливої актуальності набувають такі особистісні якості, як: цілеспрямованість (уміння підпорядковувати свої дії поставленим цілям), наполегливість (уміння мобілізувати свої можливості для тривалої боротьби з труднощами, здатність спрямовувати і контролювати поведінку відповідно до визначеної мети), рішучість (уміння прийняти та втілити у життя швидкі, обґрунтовані рішення), ініціативність (уміння працювати творчо, діяти ініціативно), самостійність (уміння не піддаватися впливам різних факторів, які можуть відволікати від досягнення мети, критично оцінювати поради та пропозиції інших, діяти спираючись свої погляди та переконання), сміливість (уміння подолати страх і йти на виправданий ризик заради досягнення мети, незважаючи на небезпеку для власного благополуччя), витримка (уміння відкидати дії, почуття і думки, які заважають здійсненню прийнятого рішення).

Специфіка професії еколога передбачає «суб'єкт-суб'єктні» стосунки з колегами, фахівцями різного професійного спрямування, науковцями, а також населенням (людьми різного віку, соціальних груп та категорій); поєднання якостей педагога, психолога, наставника, організатора, вихователя; постійне перебування у готовності спілкуватися з людьми.

Професійні обов'язки еколога спонукають його до необхідності ведення переговорів, частого використання дискусії. Це вимагає від майбутніх екологів здатності обирати оптимальні способи спілкування в ситуації взаємодії, логічно доводити свою точку зору і відстоювати позицію, аргументувати, конструктивно вирішувати протиріччя, що виникають.

Оскільки професійна діяльність еколога передбачає контроль та координування дій інших фахівців, велика вірогідність виникнення конфліктних ситуацій. Тому майбутні екологи повинні навчитись доцільно використовувати стилі спілкування, створювати сприятливий психологічний мікроклімат у колективі, попереджати й конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти. Виникає необхідність у формуванні такої якості, як здатність «володіти собою», тобто проявляти емоційну стійкість, витримку, самоволодіння, вміння тримати себе в руках.

Ми погоджуємося з Г. Папутковою, яка зазначає, що специфіка професійної діяльності еколога полягає в тому, що її ефективність визначається не лише якістю оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками, способами, прийомами і технологіями практичного здійснення діяльності, але й рівнем екологічної культури, сформованістю екологічного світогляду. Фахівець-еколог повинен бути носієм екологічної свідомості, екологічно орієнтованих цінностей [7, с. 160]. Дійсно, не можна «заразити» іншу людину любов'ю до природи, якщо сам не володієш цим почуттям.

На нашу думку, неодмінною запорукою досконалої професійної діяльності еколога є наявність таких якостей, як організованість, допитливість, спостережливість, самостійність суджень, креативність, гнучкість поведінки, здатність до рефлексії, почуття справедливості, совісті, відповідальності і обов'язку.

Ми погоджуємося з думкою Г. Білецької, яка вважає відповідальність однією з унікальних інтелектуально-моральних якостей особистості, без якої не може бути справжнього еколога [1, с. 157].

На думку В. Сухомлинського, відповідальність характеризує здатність особистості самостійно формувати моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання, здійснювати самооцінку, самоконтроль.

Умовою відповідальності людини, на думку Ю. Жиденюка, є її самостійність і активність, а готовність відповідати за свої дії ґрунтується на загальнолюдських цінностях [4, с. 35].

Відповідальність у майбутніх екологів ми розглядаємо як поєднання двох складових: екологічна відповідальність як вияв духовності особистості (усвідомлення світу як цілісної сутності, принципу

всезагальної причинно-наслідкової залежності, відчуття спорідненості з природою, потреба у творчому перетворенні світу, у його вдосконаленні); професійна відповідальність, основу якої становить чітке розуміння своїх професійних обов'язків, реальної залежності між результатом професійної діяльності та тими наслідками, які він може мати для навколишнього природного середовища і людей.

Процес формування професійно важливих особистісних якостей майбутніх екологів складний і багатоплановий. У концепціях Л. Виготського, С. Рубінштейна особистість формується в діяльності і в спілкуванні з іншими. Окрім того, на наш погляд, є важливим включення у навчальний процес різних елементів майбутньої професійної діяльності. Значними можливостями щодо моделювання реальної професійної діяльності володіють інтерактивні методи навчання (ділові та рольові ігри, кейс-метод, метод проектів, дискусії, метод «мозкового штурму» тощо). Вони дозволяють студенту сформулювати адекватну самооцінку, зрозуміти індивідуальні особливості своєї особистості, свої здібності, сильні і слабкі сторони характеру, що є необхідним у формуванні особистісних якостей фахівця-еколога.

На наш погляд, ділова гра як інтерактивний метод навчання відіграє особливу роль у формуванні професійно важливих особистісних якостей майбутніх екологів. В процесі ділової гри імітуються конкретні виробничі ситуації, реальні взаємовідносини між людьми, які в них задіяні згідно з їхніми професійними обов'язками. Під час гри відпрацьовуються професійні, особистісні, комунікаційні навички, моделі та стратегії поведінки.

Поряд з діловими іграми ефективними методами, які дають змогу сформулювати професійно важливі якості майбутніх екологів, є аналіз конкретних ситуацій, що базується на аналізі конкретного ситуативного завдання (кейса), побудованого на реальній проблемі, яка повинна бути розглянута студентом з точки зору організації або певної посадової особи. Цей метод сприяє розвитку у студентів умінь аналізувати різні ситуації, які можуть траплятися в професійній діяльності, та виробляти самостійні рішення. Процес вироблення рішення при розв'язанні конкретної екологічної ситуації складає сутність цього методу. Особливої актуальності набувають такі особистісні якості, як: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, ініціативність, самостійність, сміливість.

Велику увагу у процесі формування особистісних якостей майбутніх екологів надаємо впровадженню у навчальний процес технології екологічного проектування, яка полягає у виконанні студентами під керівництвом викладача комплексних екологічних завдань і проектів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища. Участь в екологічному проектуванні сприяє розвитку дослідницьких та творчих якостей студентів, ініціативи, комунікативності, організаторських здібностей. Окрім того, робота над екологічним проектом сприяє вихованню у студентів почуття відповідальності, самодисципліни, здатності до активної громадської участі й самовдосконалення, загальнолюдських цінностей (соціальне партнерство, толерантність), потреби у самовдосконаленні. Використання методу проектів сприяє ефективній підготовці майбутнього конкурентоспроможного фахівця, який завдяки виконанню суспільно корисних завдань набуває власної думки щодо розв'язання професійних завдань та почуття відповідальності, вміє правильно будувати діалог з іншими спеціалістами, орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі.

Метод «мозкового штурму» передбачає колективне обговорення проблеми і пошуку оптимальних рішень. Завдяки цьому методу у студентів відбувалось формування вміння доброзичливо сперечатися, вислуховувати іншого, коректно формулювати запитання, продуктивно критикувати, знаходити спільне розв'язання проблеми, працювати в команді.

Користь дискусії у формуванні професійно важливих особистісних якостей майбутніх екологів ми бачимо у тому, що вона розвиває у студентів:

- вміння логічно і критично мислити;
- вміння організовувати свої думки;
- вміння висловлювати власну позицію;
- вміння наводити аргументацію на користь своєї думки;
- вміння відстоювати свою точку зору;
- співчуття і терпимість до поглядів інших;
- впевненість у власних силах;
- вміння працювати у групі (колективі);
- здатність зосереджуватись на суті проблеми;
- вміння тримати себе перед аудиторією.

Для ефективного формування професійно важливих особистісних якостей, на нашу думку, студентам-екологам важливо знати способи компенсації власних особистісних недоліків. Одним із способів виявлення своїх здібностей та недоліків є самопізнання.

Самопізнання здійснюється в таких напрямках:

- самопізнання себе в системі соціально-психологічних стосунків за умов навчальної діяльності і

тих вимог, які передбачає ця діяльність;

- самопізнання рівня компетентності і особистісних якостей, яке здійснюється шляхом самоспостереження, самоаналізу вчинків, поведінки, результатів діяльності;
- критичний аналіз висловлювань на свою адресу, самоперевірка в різних умовах діяльності;
- самооцінка, яка виробляється на основі зіставлення наявних знань, умінь, якостей особистості з поставленими вимогами, яка забезпечує критичне ставлення майбутнього фахівця до своїх досягнень і недоліків [9, с. 42].

До методів самопізнання відносять: самоспостереження, самоаналіз, самокритичність, самоконтроль, самооцінку. На основі самопізнання формується рішення про необхідність самовиховання, створюється модель майбутньої роботи над собою.

Самовиховання проходить п'ять етапів:

- усвідомлення необхідності роботи над собою, яке включає: усвідомлення потреби роботи над собою, визначення орієнтира самовиховної діяльності та відповідь на запитання – яким я хочу бути, зіставлення з ідеалом власних можливостей та здібностей, пізнання й усвідомлення себе, аналіз своїх особливостей;
- створення програми самовиховання;
- первісне самовиховання;
- активна реалізація програми роботи над собою;
- оцінка результатів самовиховної діяльності.

Для того, щоб майбутні екологи оцінили рівень сформованості у себе професійно важливих особистісних якостей та усвідомили потребу у самовдосконаленні, доцільно використовувати діагностичні бесіди, вправи, анкетування, спостереження, тренінг. Особливе значення приділяємо тренінговій роботі, яка, на нашу думку, може виступати надійним засобом самопізнання особистості майбутніх екологів, а, отже, сприяє усвідомленню студентами необхідності самовдосконалення.

Висновки... Таким чином, з нашої точки зору, сучасного фахівця-еколога, характеризує ціла сукупність особистісних якостей. Це, в першу чергу, такі якості особистості, як екологічна свідомість, ініціативність, наполегливість, сміливість, витримка, чесність та порядність, принциповість, розвинене почуття відповідальності, висока вимогливість до себе та інших, комунікабельність, креативність, здатність до співпраці, готовність діяти у нестандартних і критичних ситуаціях. Особливе значення у процесі формування особистісних якостей майбутніх екологів надаємо впровадженню інтерактивних методів навчання, а саме діловим та рольовим іграм, кейс-методу, методу проєктів, дискусії, методу «мозкового штурму».

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці спеціальних методик для формування особистісних якостей майбутніх екологів засобами інтерактивних технологій та системи показників, які характеризували б ефективність їх впровадження.

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Білецька Г. А. Підготовка високо-кваліфікованого фахівця-еколога як один із шляхів вирішення екологічних проблем. *Шляхи вирішення екологічних проблем урбанізованих територій: наука, освіта, практика*: Збірник праць за мат.-лами всеукраїнської наук.-практ. конф. (30–31 жовтня, м. Хмельницький). Хмельницький, 2003. С. 156–158 / Bilec'ka Gh. A. Pidghotovka vysoko-kvalifikovanogho fakhivcja-ekologha jak odyd iz shljakhiv vyrishennja ekologichnykh problem (*Preparation of Highly Qualified Environmental Experts as One of the Solutions to Environmental Problems*), Khmelnytskyi, 2003, pp. 156–158. [in Ukrainian].
2. Гнезділова К. М. Формування особистісних якостей майбутнього фахівця. *Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції*: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. (27–28 березня). Черкаси: Вид-во ЧНУ, 2008. С. 150–152 / Ghnezdilova K. M. Formuvannja osobystisnykh jakostej majbutnjogho fakhivcja (*Formation of the Personality of the Future Specialist*), Cherkasy, 2008, pp. 150–152. [in Russian].
3. Грачев В. А., Поповский Д. В. Газодымозащитная служба. Учебник. М. : Пожнзна, 2004. С. 97 / Ghrachev V. A. Ghazodymozashhytnaja sluzhba. Uchebnyk (*Gas and Smoke Protection Service*), Textbook, Moscow, 2004. pp. 97 [in Russian].
4. Жиденський Ю. Розвиток відповідальності особистості у ступеневій освіті. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2004. Вип. 18. С. 30–36 / Zhyden'kyj Ju. Rozvytok vidpovidal'nosti osobystosti u stupenevij osviti (*The Development of Individual Responsibility Level Education*), Bulletin of Lviv University. Teacher Series, Issue 18, 2004, pp. 30–36. [in Ukrainian].
5. Закатова И. Готовим профессионалов для социальной сферы. *Социальная работа*. 2003. №4. С. 41. / Zakatova I. Gotovim professionalov dlja social'noj sfery (*We are Preparing Professionals for the Social Sphere*), Sotsialnaia rabota. 2003. №4. P. 41. [in Russian].
6. Маришук В. Л. Психологические основы формирования профессионально значимых качеств : автореф. дис. д. психол. н.: 19.00.03. Львов, 1982. 32 с. / Maryshuk V. L. Psykhologhycheskye osnovi formirovanyja professyonal'no znachymykh kachestv (*Psychological Bases of Formation of Professionally Significant Qualities*), Lviv, 1982, 32 p. [in Ukrainian].
7. Папуткова Г. А. Компетентностно-ориентированное профессиональное экологическое образование студентов в ВУЗе : дис. ... д. пед. н.: спец. 13.00.08. Нижний Новгород, 2008. 379 с. / Paputkova Gh. A.

Kompetentnostno-oryentirovannoe professyonalnoe ekologhycheskoe ob-razovanye studentov v VUZe (*Competent-Oriented Professional Environmental Education of Students in the University*), N. Novgorod, 2008, 379 p. [in Russian].

8. Перегончук Н.В. Основні підходи до вивчення проблеми професійної компетентності майбутнього психолога. *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015, Том. X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Вип. 27 С. 427-436 / Perehonchuk N.V. Osnovni pidkhody do vyvchennia problemy profesiinoi kompetentnosti maibutnoho psykholoha. *Aktualni problemy psykholohii*: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S.Kostiuka. K.: DP «Informatsiino-analitychne ahenstvo», 2015, Tom. Kh. Psykholohiia navchannia. Henetychna psykholohiia. Medychna psykholohiia. Vyp. 27 - S. 427-436 (*The Basic Approaches to the Study of Problem of Professional Competence of Future Psychologist / Issues of the day of psychology : Collection of scientific works of Institute of psychology of the name of Kostuk. K.: 2015, pp. 427-436. [in Ukrainian]*).

9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник. К.: Академвидав, 2006. 352 с./ Ficula M. M. Pedagoghika vyshhoji shkoly: Navch. posibnyk (*Fitsula M. M. Pedagogics of the Higher School: Teaching. Manual*), K.: Akademvydav, 2006. 352 pp. [in Ukrainian].

10. Цілінко Л. І. Особливості професійно-психологічної підготовки працівників спеціальних підрозділів міліції «Сокіл», «Беркут». Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. Т. VIII, част. 8. К., 2006. 384 с. / Cilynko L. I. Osoblyvosti profesijno-psykhologhichnoji pidghotovyky pracivnykiv specialnykh pidrozdiliv miliciji «Sokil», «Berkut» (*Features of Professional Psychological Training of Employees of Special Units of Militia «Sokil», «Berkut»*), Zb. nauk. pr. In-tu psykholohiji im. Gh. S. Kostjuka APN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka. T. VIII, chast. 8. K., 2006. 384 s. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «02» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «24» жовтня 2017 р.

Рецензенти:

Білецька Г. – доктор педагогічних наук, професор

Галус О. – доктор педагогічних наук, професор

Тульська Оксана – доцент кафедри екології Хмельницького національного університету, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: tulska2009@rambler.ru

Tulska Oksana – assistant professor of the ecology department of Khmelnytskyi National University, candidate of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: tulska2009@rambler.ru

Цитуйте цю статтю як:

Тульська О. Формування особистісних якостей екологів як передумова ефективності їх професійної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 171–177.

Cite this article as:

Tulska O. Formation of Personal Qualities of Ecologists as a Precondition for the Effectiveness of Their Professional Activity. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 171–177.

УДК 371(410)

НАТАЛІЯ ХАЙДАРИ,
аспірант

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)

NATALIA KHAIDARI,
postgraduate student

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy)

orcid.org/0000-0001-7283-0159

Використання досвіду британських елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» в Україні

Using the Experience of the British Elite Boarding Schools «Public Schools» in Ukraine

У статті здійснено аналіз приватної, зокрема елітної, освіти Великої Британії, яка розвивалася упродовж декількох століть і є системою, що перевірена часом та історією, успішно функціонує та підпорядкована чітким високим стандартам якості.

Автором досліджено діяльність британських елітних шкіл-пансіонів «паблік скулз» («public schools») – елітних школах-пансіонах Великої Британії: Вінчестер (Winchester College), Вестмінстер (Westminster School), Ітон (Eton College), Різбі (Rugby School), Харроу (Harrow School), Чартерхауз (Charterhouse School), Шрусбери (Shrewsbury School).

Обґрунтовано рекомендації з використання досвіду Великобританії у приватних навчальних закладах України на законодавчому, науково-методичному, освітньо-адміністративному та